

Львівський
національний
університет
імені Івана Франка

Кафедра соціального права
юридичного факультету
ЛНУ імені Івана Франка
Український центр
соціально-правових досліджень

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ПРАВА

Матеріали міжнародної
науково-практичної конференції

14 грудня
2018 року
Випуск 8

**“Проблеми реалізації і захисту прав людини
в світлі Загальної декларації прав людини”
(до 70-річчя з дня ухвалення)**

Львів - 2019

9. Цыбулевская О.И. Защита чести и достоинства личности в гражданском праве / О.И. Цыбулевская, О.В. Власова. // Цивилист. – 2008. – №3. – С.4-8.

НЕЕТИЧНА ПОВЕДІНКА АДВОКАТА ЧИ ПРАВО НА СВОБОДУ СЛОВА? ПРАКТИКА ЄСПЛ

Філіжнікова Я.В.

*аспірант кафедри організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна*

Досить часто адвокати, здійснюючи свою професійну діяльність, за нестичні висловлювання у суді можуть бути притягнуті до дисциплінарної або адміністративної відповідальності. Проте, багато із правозахисників вважає, що така поведінка є абсолютно прийнятною та допустимою, оскільки кожен має право на свободу слова. Дух Конвенції про захист прав і основоположних свобод (далі – Конвенція) уміщує у собі підвалини справедливості та миру в усьому світі, а досвід Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) є етапом й орієнтиром для судової системи нашої країни, проте, на жаль не завжди дієвим.

На національному рівні в Україні Конституція (ст. 34) гарантує кожному право на свободу вираження поглядів. У статті вказано, що кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір [1]. У ст. 10 Конвенції зазначено, що кожен має право на свободу вираження поглядів [2]. В обох законодавчих актах для здійснення таких свобод очевидні подібні обмеження, зокрема, якщо це встановлено законом і є необхідним в демократичному суспільстві. Вказані норми дають можливість захистити своє немайнове право не лише будь-якій фізичній особі, а й адвокату.

Уданим випадку, заслуговує уваги позиція О. Яновської, яка вважає, що обмеження свободи вираження поглядів повинні зазнавати прискіпливого аналізу й мати переконливе обґрунтування [7].

По суті ЄСПЛ створений та функціонує з метою дотримання Висо-

кими Договірними Сторонами їхніх зобов'язань, розглядає справи, що порушені за статтями Конвенції.

Так як практика ЄСПЛ – є джерелом права, що складається на основі рішень цього органу, спрямована на захист прав і свобод людини і громадянина, Конституція України передбачає, що: «кожен має право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна» [1, ст. 55].

Із огляду на тривалий досвід ЄСПЛ, справи, що стосуються питання правомірності/неправомірності притягнення адвокатів до відповідальності за нестичні висловлювання в суді у ньому наявні. Вони можуть бути корисними для українських судів з аналогічних справ.

Наприклад, знаковою є справа від 15 грудня 2005 року «Куріану проти Кіпру», де ЄСПЛ було визнано порушення ст. 10 Конвенції через засудження заявника, адвоката Міхалакіса Куріана, який здійснював представництво у кримінальній справі до позбавлення волі на п'ять днів за нестичну поведінку у суді.

Досліджуючи об'єктивність застосованого заходу, ЄСПЛ вникремив, що проблема захисту авторитету суду є достатньою підставою для обмеження права адвоката на свободу слова у ході судового розгляду справи, а засудження адвоката до позбавлення волі може мати «стимулюючий ефект» [4], проте така підстава у відповідності до практики ЄСПЛ є достатньо рідким випадком і застосовується лише у виняткових обставинах.

Однак, для того щоб суспільство було впевнене у належності запобіжних заходів необхідно заважати, чи не створить такий «стимулюючий ефект» небажаних наслідків для клієнта.

В іншій справі «Чеферні проти Словенії» від 29 січня 2018 року ЄСПЛ в своєму рішенні визнав порушенням право на свободу вираження поглядів та встановив, що адвокат має право на критику експертів та прокурора під час судового засідання, але такі висловлювання мають стосуватися судового процесу та бути озвучені під час засідання. Заявник по цій справі був покараний національним судом за неповну до суду. Адвокат здійснював представництво у кримінальній справі. У процесі розгляду справи були залучені експерти, які мали оцінити ймовірність злочину. Проте, адвокат назвав висновки експертів «винятковими конструкціями», «професійно слабкими», а психолог у справі, за його

словами використовував «застарілі методи з кам'яного віку психологів», прокурора в апеляції звинуватив у приховуванні шокуючих доказів, які могли б звільнити відповідача від відповідальності, а весь судовий процес назвав «фарсом».

ЄСПЛ, дослідивши матеріали справи, дійшов висновку, що «вкриті висловлювання хоч і мали негативне, місцями вороже значення, були визнані оціночними судженнями, що стосувалися сертифікованих експертів та інших осіб, які не можна розцінювати як персональні атаки чи як такі, що спрямовані на особисту образу...». Більше того, ЄСПЛ акцентував, що самому адвокату не дали жодної можливості захистити свою позицію та наголосив на тому, що національний суд повинен здійснювати судовий розгляд у такий спосіб, щоб забезпечити справедливості абсолютно для всіх, а не лише для перевірки окремих процедур у суді [5]. Такий підхід є показником верховенства права та гуманізму, а тому його доцільно застосовувати національним судам у майбутньому.

16 жовтня 2018 року ЄСПЛ дослідив матеріали справи «Шкицький та Водоразька проти Росії», за скаргами адвокатів, статус яких було припинено через критику та неповагу до суду, а також через бездоказове звинувачення колег у протиправних зв'язках із суддями. Представник уряду, обгрунтовуючи мотив рішення вказав, що судова влада виконує особливу роль, тому і статус адвоката, на відміну від інших осіб при висловлюваннях має певні обмеження. ЄСПЛ погодився із тим, що у даному випадку втручання у свободу вираження поглядів спрямоване на підтримку авторитету судової влади, проте щодо іншого критерію – правомірності такого обмеження вказав, що національні органи влади не змогли знайти справедливий баланс між необхідністю захисту авторитету судової влади і необхідністю захисту прав заявників на свободу вираження поглядів, а отже і ст. 10 Конвенції була порушена [6].

У самих Правилах адвокатської етики про свободу слова адвоката безпосередньо говориться дуже мало, але прописані основні принципи адвокатської етики, із них доцільно звернути увагу на такі як: неприпустимість конфлікту інтересів, законність, конфіденційність, компетентність та добросовісність й інші [3]. Виходячи із них та уявляючи те, що адвокатура виконує надзвичайно важливе функціональне навантаження, адвокатам варто їх дотримуватись та бути особливо обачними при публічних висловлюваннях.

Як бачимо, ЄСПЛ подібу категорію справ, щодо свободи слова, перш за все розглядає крізь призму суспільного інтересу та виокремив чіткі критерії, які необхідно враховувати органам судової влади при об-

межені права адвоката на свободу слова, а саме: статус адвоката, права клієнта, мета, час, публічність тощо. Попри визначені орієнтири, ЄСПЛ при розгляді подібної категорії справ у більшості випадків визнає порушення ст. 10 Конвенції. Визнаємо такий погляд цілком адекватним, оскільки право на свободу слова є ознакою розвинутого демократичного суспільства.

Попри те, що у наш час, серед адвокатів України негативним феноменом є широке розуміння меж свободи слова, вважаємо достатнім знати виважений підхід та справедливий баланс між свободою слова адвоката та авторитетом судової влади, що у свою чергу встановить певні межі щодо висловлювань адвоката, проте жодним чином не обмежить його право на свободу вираження поглядів. Тому, немає жодного сумніву, що на сьогоднішній день, практика ЄСПЛ є суспільно необхідною та корисною для подальшого розвитку та функціонування адвокатури на високому рівні у нашій державі.

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст. 141.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року // Урядовий кур'єр. – 2010. – №215.
3. Правила адвокатської етики: затверджені звітно-виборним з'їздом адвокатів України 9 червня 2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukda.org/wp-content/uploads/2017/07/PravilaAdvokatskojEtiki2017.pdf>
4. Рішення ЄСПЛ у справі «Купріану проти Кіпру» від 15 грудня 2005 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://docs.echr.gva.gov.pl/document/view/19382724/>
5. Рішення ЄСПЛ у справі «Чеферін проти Словенії» від 29 січня 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-180286>
6. Практика ЄСПЛ. Український аспект. Рішення у справі «Шкицький та Водоразька проти Росії» від 16 жовтня 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.echr.com.ua/koi-advoka-ktiki/ku-eto-obrazhaue-suddiv-uesri-ridivertdiv-mezh-adekvatnogo-rokapanu/cele-ktuka-suddiv/>
7. Яновська О. Г. Свобода вираження поглядів як ознака неза-
лежності адвокатури / О. Г. Яновська // Щомісячний фаховий журнал